

דברי תורה

מאת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון תקמ"ו-א'

פרקי אבות פרשת שלח תשס"ח לפ"ק

ומי לנו גדול ממושה רבינו, אשר ידעו ה' פנים אל פנים, ומכל מקום כאשר באים לשבח את משה, אמרו חז"ל (אבות ה-יח) משה זכה וזיכה את הרבים שנאמר (דברים לג-כא) צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל ע"כ. וכאשר נסתלק משה, ומוטל בכנפי השכינה, מלאכי השרת היו אומרים צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל (סוטה י:). ואיתא בתנא דבי אליהו (ריש פרק ד') מפני מה זכה משה למאור פנים בעולם הזה, מה שעתידי הקב"ה ליתן לצדיקים בעולם הבא, מפני שעשה רצונו של הקב"ה, ומתאנה על כבודו של הקב"ה ושל ישראל, וכל ימיו היה מחמד ומתאוה ומצפה כדי שיהא שלום בין ישראל לאביהם שבשמים ע"כ.

ולכן אמר הלל, אל תפרוש מן הצבור, לא תהא עבודתך בעולם הזה כמו חנוך, שהסתכל רק על עליית עצמו, ולא השתדל לזכות את דורו, אלא אל תפרוש עצמך מעבודת הצבור, כי זכות הרבים גדול הוא. ואל תאמן בעצמך לומר שכבר עשיתי די לצורך אחרים, שהרי לא זכית למאור פנים שניתן למשה בעולם הזה עבור שמסר נפשו להעלות אחרים. ולא תאמין עד יום מותך, עד שתזכה בעולם הזה מה שעתידי הקב"ה ליתן לצדיקים בעולם הבא במותם, וכל זמן שלא הגעת למדריגה זו, אל תאמין בעצמך.

ובזה יתבאר מה ששלח משה מרגלים לתור את הארץ, כולם אנשים ראשי בני ישראל המה (יג-ג). ואיתא בזוהר הק' (קנח). כולהו זכאין הוו, ורישי דישראל הוו, אבל אינון דברו לגרמיייהו עיטא בישא, אמרו אי יעלון ישראל לארעא, נתעבר אנן מלמהווי רישין, וימנה משה רישין אחרין וכו' ע"ש. והיינו שהמרגלים ידעו כי בכניסת ישראל לארץ ישראל, תנטל הגדולה מהם, על כן ביקשו לעכב את ישראל במדבר. – ובדאי שאין הדברים כפשוטן, שראשי ישראל בדור דעה, ידרשו כבוד עצמם. אלא כוונתם היתה לשמים, בידעם גודל ההשפעה שיש להם על הכלל ישראל, שמדריכים אותם על דרכי התורה, וכאשר יעבירו אותם מנשיאותם, יאבדו טובה הרבה מזכות הרבים. ובדאי שחששו עוד, כי גם לישראל עצמם טובה הוא, שהמה יהיו נשיאים ולא אחרים. אך אף על פי כן היתה בזה חטא, לשנות ציווי ה', ואין חכמה ואין עצה ואין תבונה לנגד ה'.

במשנה (אבות ב-ד) הלל אומר, אל תפרוש מן הצבור, ואל תאמין בעצמך עד יום מותך ע"כ. ונראה לשלב הדברים גם לפרשתנו, שסיפרה התורה איך נכשלו הנשיאים בעצת המרגלים, חוץ מיהושע וכלב שזכו להשאיר בצדקתם, ועל יהושע התפלל משה, י-ה יושיעך מעצת מרגלים, ויקרא משה להושע בן נון יהושע (יג-טז). וכל הענין צריך באר רחובות, איך נכשלו צדיקים כאלו בעון זה, ובמה יצא יהושע, שעליו התפלל משה, ובאמת ניצול ונשאיר בצדקתו.

ונראה הנה כל אחד יודע כי תפקיד האדם בעולם הזה הוא רק לסגל עצמו במצות ומעשים טובים, ורצה הקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצות. אמנם גם בזה ישנם שתי דרכים, וכמו שהאריך בזה החתם סופר (בהקדמת שו"ת יו"ד), האחד שמתבודד בינו לבין קונו, ומוסיף והולך בעבודתו יום יום, מקדיש שעות לתורה ותפלה ודביקות בה, וזאת היתה עבודת חנוך, שהשלים עצמו, עד שזכה להתעלות כמלאך אלקים, ויתהלך חנוך את האלקים ואיננו כי לקח אותו אלקים (בראשית ה-כד). אבל מה נעשה בדורו וסביבתו, הניח אחריו דור המבול, אשר השחית כל בשר את דרכו, בעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכת דמים, עד שהוצרך ה' להחריב את עולמו.

ולעומת זאת בא אברהם אבינו, שלא הצטמצם בד' אמותיו, אלא נטע אשל בבאר שבע וקרא שם בשם ה' א-ל-עולם (שם כא-לב), פירסם אמונת אלקי עולם בכל מקום שהלך, והכניס רבים תחת כנפי השכינה, ואת הנפש אשר עשו בחרן. ועליו אמר הכתוב אברהם אוהבי (ישעיה מא-ח), ששם שמים התאהב על ידו לכל באי עולם, ועל כן אמר ה'; כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו, ושמריו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט (שם יח-ט).

ועבודה זו אהובה אצל ה'; מה שכל אחד במצבו יוכל לזכות את הרבים, הן האב שכל מעיינו הוא להכניס אהבת ה' ויראתו באשתו ובני ביתו, להדריכם בדרך ישרה. ומכל שכן מי שיכול לעשות עוד יותר, להשפיע על חבריו ללכת בדרך ישרה, כי הרבה חברותא עושה. ומכל שכן מי שיוכל לעשות עוד יותר, הן בגופו והן בממונו, להרחיב גבולי הקדושה.

ועל זה אמרו בתרגום יונתן, כד חמי משה ענותנותיה דיהושע קרא משה להושע בן נון יהושע, שכאשר ראה משה ענותנותו, בודאי שלא יחא לו נגיעה מהנשיאות שיעבירו אותם בכניסתם לארץ, והשוחד של מצוה לא יעוור את עיניו, על כן התפלל עליו שינצל מעצת מרגלים, וממילא יוכל הוא להשפיע גם על שאר הנשיאים, שלא ישנו את דברי ה'.

ואיתא בגמרא (עירובין נד): רבי פרידא הוה ליה ההוא תלמידא דהוה תני ליה ארבע מאה זימני [כל פרקא מקמי דליגמר], וגמר, יומא חד בעיזה [לרבי פרידא] למלתא דמצוה, תנא ליה ולא גמר. אמר ליה האידינא מאי שנא. אמר ליה מההיא שעתא דאמרו ליה למר איכא מילתא דמצוה, אסחאי לדעתאי, וכל שעתא אמינא השתא קאי מר השתא קאי מר. אמר ליה הב דעתך ואתני לך הדר. תנא ליה ארבע מאה זימני אחרני. נפקא בת קול ואמרה ליה, נחא לך דליספו לך ארבע מאה שני, או דתיזכו את ודרך לעלמא דאתי. אמר ליה בעינא דניזכו אנא ודרא לעלמא דאתי. אמר להן הקדוש ברוך הוא תנו לו זו זו ע"כ.

וכתב בספר באר יוסף לבאר, דלכאורה מדוע הכפיל הקב"ה את שכרו של רבי פרידא, לאחר שהעדיף את האפשרות של זכיית העולם הבא על פני שכר של הוספת ארבע מאות שנה לחייו, דלכאורה אין לראות בכך התעלות מיוחדת, שהרי כל אדם מבין שעולם הבא שהוא חיי נצח עד אין סוף, עדיף מכל התענוגים והעידונים של העולם הזה, ויפה שעה אחת קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה (אבות ד-טז). אך הכוונה הוא, כי רבי פרידא היה במעלת הצדיקים העובדים את ה' מאהבה שלא על מנת לקבל פרס, והיתה יפה לו שעה אחת במצוות ובמעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא. אם כן, באמת היו רצונו ושאיפתו שיאריך ימים ושנים עוד ארבע מאות שנה, כדי לעבוד בהם את בוראו. אולם כיון שאמרו לו שיזכה הוא ו'דורו' לחיי העולם הבא, לכן ויתר על שאיפתו הגדולה להאריך ימים בעבודת ה', במצוות ובמעשים טובים, שהיא הטובה הגדולה ביותר עבורו, כדי ליזכות את כל דורו בחיי העולם הבא. ובגלל שהעדיף את טובת הכלל על פני טובתו ושאיפתו הפרטית, זכה בצדק לשכר כפול, ואמר הקב"ה 'תנו לו זו זו', דהיינו שלא יאבד גם את טובת עצמו ושכרו באריכות ימיו בתורה ומעשים טובים בעולם, עבור טובת הכלל שרצה ליזכותם בעולם הבא, אלא יתנו לו זו זו, ואשרי חלקו ע"כ.

ובאמת הנהגה זו מתאים לרבי פרידא, שנתן מזמנו היקר כדי ללמוד עם התלמיד ד' מאות פעמים. – והרי ללמוד עם תלמיד גם מאמר קטן שעולה רק מינוט אחד, כאשר יחזור עליו ד' מאות פעמים, הרי זה עולה כשש ושבע שעות. – אם כי לבטח היה יכול לנצל את הזמן ההוא לצורך עצמו במדה גדושה, אף על פי כן הקדיש מזמנו לצורך האחרים

להעלותם לפי דרגתם. – ובסופו לא הפסיד כלום, נתנו לו עוד ד' מאות שנה, להשלים מה שהחסיר מהשלמת עצמו, די והותר, ולא עוד אלא שהעלה את כל בני דורו שיזכו לעולם הבא.

ובתוס' (שם) הקשו מהא דאמרו (מגילה כז): שאלו תלמידיו את רבי פרידא, במה הארכת ימים, אמר להן מעולם לא קדמני אדם לבית המדרש. ומשני הא והא גרמו ליה. אי נמי באותה שעה לא ידע שאמר להן הקב"ה תנו לו זו זו, עד לאחר שחי ארבע מאות שנה ע"כ. ויש לומר במה דאמרו הא והא גרמו ליה, כי מי שאין עתו ורגעים חשובים לו כל כך, והוא נותן מזמנו ללמוד עם תלמיד חלוש ד' מאות פעמים, עדיין אין זה חשוב כל כך להרבות כל כך בשכרו. אבל מי שכל רגע יקר בעיניו, שמעורר את השחר, ומנדד שינה מעיניו, יותר מכל בני עירו, להיות הראשון בבית המדרש ללמוד באשמורת מדי יום ביומו, ואף על פי כן נותן שעות רבות מזמנו לצורך אחרים, על זה מגיע שכר מרובה, והוא גרמו ליה, אדם שלא הקדימו אותו מעולם בבית המדרש, ולומד עם התלמיד ד' מאות פעמים, על כן זכה לשכר מרובה כזה. [אמנם עיין שם בגמרא, שחישוב עוד דברים, שעבורם האריך ימים].

ובשו"ת אגרות משה (אה"ע ח"ד סימן כו) כתב, דמגמרא זו יש ללמוד, שכל תלמיד חכם, אף שצריך ללמוד לעצמו, מחוייב ללמוד מקצת זמן גם עם אחרים אף שמתבטל מתורת עצמו. ומסתבר לי שהוא גם כן שיעור מעשר, עשירית הזמן שיש לו ללמוד תורה, ואולי יכול להוסיף עד חומש, וצ"ע לענין השיעור עכ"ל.

ובגודל חשיבות ותועלת של המזכה את הרבים, אמרו חז"ל (יומא פז): כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו [הקב"ה מדחה את העבירה מלפניו שלא תבא לידו], מאי טעמא שלא יהא הוא בגיהנם ותלמידיו בגן עדן שנאמר (תהלים טו-י) כי לא תעזוב נפשי לשאול [שהקב"ה מונע את החטא מלהכשילן], לא תתן חסידך לראות שחת ע"כ. הרי לנו גודל שכרו שיש לו שמירה מן השמים שלא יגיע נסיון של חטא לידו. – ולכן הסמיך התנא, אל תפרוש מן הצבור, מלהרבות פעלים עם הציבור ליזכותם ולהעלותם, כי בזה תוכל להגיע שלא יבא חטא לידך, ותהיה אחר מיתתך בגיהנם. ולא תאמר שגם בלאו הכי אתה צדיק ומשומר מן החטא, ואינך צריך להזכות של רבים, אלא אל תאמין בעצמך עד יום מותך, וכל אחד צריך שמירה שלא יבא חטא לידו, וזה תוכל ליזכות במה שאתה עוסק בצרכי ציבור.

ויסופר מהגאון בעל חפץ חיים זצ"ל, שבא פעם לפניו תלמיד חכם שהיה שד"ר של ישיבת סלוצק, והחליט להפסיק את עבודתו, ולקבל על עצמו משרת רבנות. והסביר כמה קשה לו תפלתו ותורתו, לכן ברצונו לכהן כרב באחד מהכפרים, כדי שיוכל ללמוד ולהתפלל כמו

בשנים קדמוניות. ושאל אותו החפץ חיים, אולי ידוע לך כמה עולה זוג מנעלים. והשיב בערך כך וכך. ושאל שוב, איזה הוצאות יש לסנדלר על זוג נעלים, ומהו הריווח שנשאר בידו. נאמוד ביחד וננסה לשער בערך כמה מרויח הסנדלר. עמדו שניהם וחשבו במשוער את חשבון ההוצאה והריווח של הסנדלר. ושאל שוב, אם הנעלים שמיוצרים בבית חרושת הם זולים יותר, והשיב הן. ואמר לו, אם כן הסנדלר צריך להיות עשיר יותר מבעל החרושת, שהרי הנעלים שלו יקרות יותר, האם אכן כך הוא המציאות. והשיב, שלא כן הוא, בעל בית החרושת עשיר יותר, הואיל שבבית חרושת מייצרים כמות נעלים גדולה פי כמה מאשר מייצר הסנדלר, ולכן בסופו של חשבון, מרויח הסנדלר פחות. אם כך הוא הדבר, אז הסכת ושמע, אתה רוצה להפסיק עבודתך כשד"ר, אמת שראשך יהיה פנוי יותר, ותפלוטיך ותורתך יעמדו במדרגה יותר גבוה, אבל כאשר תחשוב כמה בחורי ישיבה יכולים ללמוד ולהתפלל כהוגן בזכות עבודתך, אז תבין שבתפלת הרבים ובלמוד התורה של הרבים זכותך גדולה ביותר, ומן הרצוי שתמשיך בתפקידך, ותרויח יותר, שזכות הרבים תלויה בידך, ושכרך מן השמים גדול (מספר בדרך עץ חיים ח"ב דף תע"א).

ודבר זה אנו רואים ביהושע, שזכה למדרגות נפלאות, מתחלתו לא נכשל בחטא המרגלים, ובסופו זכה למלאות מקומו של משה רבינו, משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע. ולכל זה זכה בשביל שהיה מסייע למשה רבינו ללמוד תורה עם ישראל, וכמו שאמרו במדרש רבה (במדבר כא-יד) שאמר ה' למשה, נוצר תאנה יאכל פריה (משלי כז-ה), יהושע הרבה שרתך והרבה חלק לך כבוד, והוא היה משכים ומעריב בבית הועד שלך, הוא היה מסדר את הספסלים, והוא פורס את המחצלאות, הואיל והוא שרתך בכל כחו, כדאי הוא שישמש את ישראל שאינו מאבד שכרו, קח לך את יהושע (כז-יח) ע"ש. – ובשביל שזיכה יהושע את הרבים, במה שסייע למשה רבן של ישראל, לא בא חטא על ידו, וניצל מעצת המרגלים.

והוא מוסר השכל איך יש לכל אחד להשתדל לזכות את הרבים, ולהיות מהעוסקים בצרכי ציבור באמונה, והגם שאין כל אחד מוכשר לזה לעשות בעצמו, מכל מקום יעמוד לימין של מרביצי תורה ולסייעם. ובכל עת ובכל מקום יש דור דור ודורשיו, והמסייעים להם יש להם זכות בכל מה שהם עושים בצורכי ציבור, וכמו יהושע שסייע את משה, ושכרם גדולה מאד. – ואני יכול להעיד, כי בילדותי ראיתי בני אדם תמימים, שבאו כאן למדינת אמעריקא אחר המלחמה, שהתחילו אז להקים קהלות על טהרת הקודש ומוסדותיה, ועמדו לימנים של מאורי הדור בימים ההם, ואני מכיר את בניהם ובני בניהם שלשים ורבעים, שהעמידו משפחות חשובות, ובניהם תלמידי חכמים ומרביצי תורה, וכמו שאמרו חז"ל (שבת כב.) שהמוקיר רבנן הויין ליה בנין וחתנין רבנן, וזכות התורה של הדורות הללו, גם כן נוקף על חשבונם של היהודים אלו.

ועוד גם זאת, כי העובד את ה' לעצמו, אין לפניו אלא ימים הקצרים של חיי האדם, ימי שנותינו בהם שבועים ושמונים שנה, ושוב הרי במתים חפשי מן התורה ומן המצוות, לא כן המוכה את הרבים, יש לפניו המשך נצחי, ממי שזיכה אותן לתורה, הן ובניהם ובני בניהם. והפירות ממוסדות התורה הם נצחיים לתומכיה, אשר לכל זה אי אפשר לזכות במי שעובד רק על התעלותו.

וזהו שהזכיר התנא אל תפרוש מן הציבור, אלא תשתדל לזכות את הרבים, ולהרבות פעלים לסייע ולהיות מן העוסקים בצורכי ציבור באמונה, ואל תאמין בעצמך, בהעבודה שתוכל להתעלות כשתעשה רק עבור עצמך, שאז תתעלה ביתר שאת ממה שאתה מפזר כחך ועתך לאחרים, לא תאמין בזה, כי עבודה זו הוא רק 'עד יום מותך', ואז במתים חפשי, לא כן העוסקים עם הציבור, זכותם הוא לנצח ולנצח נצחים, והפירות מזה הם באין ערוך נגד מה שיוכל האדם לעשות רק בעצמו.

ולענינינו שעומדים בימי הקיץ, שדרכן של בני אדם לעזוב את ביתם, יש לעורר לשום לב על גדול הנסיונות והמכשולות, שגירוי החטא בימינו אלו הם באופן מבהיל, ובקל יוכל להכשל, עין רואה והלב חומד, וצריכין לעשות שמירה מעולה שלא יגיע לידי זה. – ובדרך כלל, האדם בא לידי חטא רק כאשר הוא לבדו יחידי בלי רואה, כי ישראל מוכתרים במדת הבושה, שמתבייש לחטוא כנגד חבריו. והחטא עלול לבוא רק בהיותו בביתו לבדו, או במסחרו לבדו, או בקאר לבדו, או בדרך לבדו. ולכן העצה היעוצה שלא ימצא במקומות אלו יחידי, רק עם עוד אחרים עמו, וכשהוא צריך ללכת בדרך, או נוסע בקאר, יקח גם חבריו עמו. ולעזוב את בית מסחרו ביחד עם שאר הפועלים, וכאשר אפשר לא יישן בביתו לבדו, ואז יהא שמור מן החטא. וגם זה נכלל במה שהזהיר התנא, אל תפרוש מן הציבור, ולהיות יושב ועומד והולך יחידי. אלא בשעות הפנויות ישב בבית המדרש, כי עצם הישיבה שם הוא שמירה מן החטא.

ואמר אל תאמין בעצמך עד יום מותך. איתא בירושלמי (שבת פ"א) מעשה בחסיד אחד שהיה יושב ושונה, אל תאמין בעצמך עד יום 'זקנותך' [מאחר שהזקין יש להאמין בעצמו שלא יחטא], כגון אני. אתת חדא רוחא ונסיתיה, ושרי ותיה בה [התחיל לחזור ולהתחרט מחטאתו], אמרה ליה לא תצוג [תצטער], רוח אנא, אזול ואשתוי לחברך [השוה עצמך לחברך, שאתה שוה לאחרים, ואמור עד יום מותך] ע"כ.

וחז"ל (קידושין פא:) סיפרו לנו מעשה רב, כדי ללמוד ממנו, איך צריכין להתרחק שלא יבא לידי נסיון, כי גם בארזים יתכן ליפול שלהבת. ואמרו, רבי חייא בר אשי הוה רגיל, כל עידן דהוה נפל לאפיה, הוה אמר הרחמן יצילנו מיצר הרע. יומא חד שמעתינהו דביתיהו, אמרה מכדי הא כמה שני דפריש ליה מינאי [מחמת זקנה ומה ירא מיצר הרע], מאי טעמא קאמר הכי. יומא חדא הוה קא גריס בגינתיה, קשטה נפשה

[בתכשיטיה קישוטי בשמים ואפרסמון], חלפה ותנייה קמיה [עברה לפניו ושנתה פעם שניה], אמר לה מאן את, אמרה אנא חרותא [שם זונה ניכרת בעיר] דהדרי מיומא [שחזרתי היום הלום]. תבעה, אמרה ליה אייתי ניהליה להך רומנא דריש צוציתא [ענף קטן שבגובה הדקל]. שוור [קפץ] אזל אתייה ניהלה. כי אתא לביתה, הוה קא שגרא דביתהו תנורא, סליק וקא יתיב בגויה [להמית את עצמו]. אמרה ליה מאי האי, אמר לה הכי והכי הוה מעשה. אמרה ליה אנא הוואי. לא אשגח בה עד דיהבה ליה סימני, אמר לה אנא מיהא לאיסורא איכווני. כל ימיו של אותו צדיק היה מתענה עד שמת באותה מיתה, דתניא אישה הפרם והי סלח לה, במה הכתוב מדבר [מאחר שאישה הפרה מה שעברה ומה זו סליחה], באשה שנדרה בניו, ושמע בעלה והפר לה, והיא לא ידעה שהפר לה בעלה והיתה שותה יין [מיד, ואף על פי שבהיתר, כיון שהיא לאיסור נתכוונה צריכה סליחה] ע"כ.

הרי לנו כמה גדול כח היצר, שהיה קדוש ופרוש, ולא הכיר צורת אשתו, ובא לידי נסיון. ועד כמה הצטער עצמו אחר כך, עד שרצה להמית עצמו מגודל כאבו. וכל ימיו היה כואב ומצטער על זה, עד שמת מאותו צער. ומה יענו דורות אחרונות שכורעים ונופלים גם בנסיון קטן, עד כמה יש להם להזהר שלא יאמינו בעצמם, ויברחו מכל דבר שמביא להם נסיון, אשר כל אחד יודע נגעי לבבו, במה הוא ראוי להכשל.

איתא בגמרא (סוטה מו.) אמר רבי יהושע בן לוי היה מהלך בדרך ואין לו לוויה יעסוק בתורה, שנאמר (משלי א-ט) כי לוית חן הם לראשך וענקים לגרגרותיך ע"כ. וכתב במהרש"א כי ההולך בדרך יחידי דמו בראשו, וצריך חן ורחמים, כמו שתקנו בתפלת הדרך ותתננו לחן ולחסד בעיניך ובעיני כל רואינו. ועל כן אמר שהתורה שעוסק בה תהיה במקום לוויה, ליתן לו חן לראשו בעיני כל רואיו, ושלא יהיה דמו בראשו ע"כ. ובפשוטו הכוונה, כי כל הדרכים הם בחזקת סכנה. ורבי ינאי הוה נפיק לאיסטרטה היה מפקד גו ביתיה, והשטן מצוי לקטרג בהמהלך בדרך יחידי (קהלת רבה ג-ב). והתורה שעוסק בה על הדרך הוא לו לשמירה.

אבל יש עוד סכנה על הדרך, בחלק רוחניותו של האדם, אשר בביתו יש לו חומה, ומשומר מן החטא בגדרים וסייגים, הן מצד עצמו והן

מצד הסביבה, שבוש לעשות מה שאין ראוי לעשות, אבל כאשר מגיע יחידי למקום שאין מכירין, עושה מה שלבו חפץ. והבושה הוא סייג גדול, וכמאמרם (גדרים ב.) כל המתבייש לא במהרה הוא חוטא. ותניא ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו (שמות כ-ז), זו בושה, מלמד שהבושה מביאה לידי יראת חטא ע"ש. - ולכן אמרו חז"ל (אבות ג-ה) המהלך בדרך יחידי, ומפנה לבו לבטלה, הרי זה מתחייב בנפשו, שאין לו מי להצילו מן החטא. ולכן יש לכל אדם לדקדק, שלא לילך בדרך יחידי, הן לצורך מסחר והן לצורך נפש, תמיד יהיה לו לוויה, ואז לא במהרה הוא חוטא.

אמנם אם מזדמן לו לאדם לילך בדרך יחידי, ואין לו לוויה, יש עצה לשמירה מן החטא, יעסוק בתורה, כי אין שמירה כתורה, כי בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין (קידושין לז), ולוית חן הם לראשך, שעושה פעולה על האדם לשומרו כמו שמתלווה מאדם אחר. - ובפרט בימי הקיץ שצריכין שמירה מעולה על הדרך, ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, המחשבה בתורה מקדשת ומזככת את האדם. - ובזמנינו שיש טעיפס בכל מקצועות התורה, צריך כל אחד להכין לעצמו צידה לדרך, שיוכל לשמוע תמיד דברי תורה על הדרך. ואם אין לבו פנוי לעיון ועמקות, ילמוד משניות ופרשת השבוע, שמיעת דברי מוסר וסיפורי צדיקים, ויהיו הם לוית חן לראשו.

הרה"ק בעל שומר אמונים זצ"ל היה אומר, כי בנערותו הסתובב בעיר פעסט, שהיתה עיר גדולה, והפריצות שם היתה יותר משאר העיירות והכפרים, ואמר שהחוצות של עיר פעסט קידשו וזיכנו אותו ע"כ. והיינו שיכול אדם לעבור בחוץ, ומלכלך עיניו ולבו ומחשבתו. וכנגד זה יכול חבירו לעבור באותן מקומות, ובא לביתו מזוכך ומטוהר, על ידי שמירת עיניו. והחכם עיניו בראשו, להבין ולהשכיל איך להתנהג, כי ימי הקיץ יכולים לרומם את האדם עד למעלה, וכנגדו יוכל להיות לו ירידה עד שאול תחתית. ויש למנוע מלהיות יחידי על הדרך, ואל תפרוש מן הציבור, ואל תאמין בעצמך. - יברך ה' אותנו כולנו יחד בברכה שלימה בקיץ בריא, ובנאות דשא ירביצני, ועל מי מנוחות ינהלני, בגשמיית וברוחניות, עדי נזכה לעלות לציון ברנה בביאת בן דוד בב"א.

על הטוב יזכר

ידידנו החשובים שהשמחה במעונם שנדבו להוצאת הגליון הזה

הרב צבי אלימלך דייטש שליט"א לרגל הולדת בנו למזל טוב	הר"ר שלמה זלמן ניהויו נ"ו לרגל נישואי בנו החתן עקיבא נ"ו עב"ג בת הר"ר שלמה פינקס נ"ו	הר"ר חיים יעקב גלויבער נ"ו לרגל הולדת בנו למזל טוב
הר"ר יונה ווייס נ"ו לרגל הולדת בנו למזל טוב	הר"ר יצחק פישער נ"ו לרגל הולדת בתו למזל טוב	הר"ר יצחק סרולאוויטש נ"ו לרגל הולדת בתו למזל טוב

דברי תורה

מאת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון תקמ"ו-ב'

בסעודת שלישית פרשת שלח תשס"ח לפ"ק

ההסתר שבעולם, שאינו מאיר בגלוי מלכות שמים, להכיר אשר אין שום דבר בעולם מלבדו.

אמנם בארץ ישראל שמקודשת מכל הארצות (כלים א-ו), ועיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה (דברים יא-יב), שם מאיר יותר אור מלכותו ית"ש, שיוכל כל אחד להרגיש זאת נגד עיניו. וכמו שבהזמנים המקודשים יש הארה יותר בזה, כמו כן בהארץ המקודשת מכל הארצות, יש בה הארה יתירה, שירגיש זאת האדם בפועל. והוא ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה, היינו שיש ליושביה שם הרגשה זו, שהכל מושגח בהשגחה, וה' דורש אותה. כי הגם שה' דורש כל הארצות, אבל שיהיה להאדם הארה זו, להרגיש זאת על בשרו, שהוא מושגח בכל פרטיו מאת ה', עד שסמוך לבו לא יירא משום דבר, על זה אמרו, כל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוהה, היינו שדומה תמיד נגד עיניו כי ה' עמו ומושגח עליו, ויש לו אלוהה העומד עליו ורואה כל מעשיו ושומר אותו, דבר זה דומה לנגד עיניו בכל עת. ומדה זו חסרה בחוץ לארץ, שהוא עולם ההסתר, ודומה עליו כמי שאין לו אלוהה.

וזהו הענין שסיפרו חז"ל (נדרים כב). עולא במסקיה לארעא דישראל, אתלוון בהדיה תרין בני חוזאי [יהודים היו], קם חד שחטיה לחבריה וכו'. קא תמה רבי יוחנן, ונתן ה' לך שם לב רגו (דברים כה-סה), בבבל כתיב [והיאך גבר כעסו של אותו בן מחוזא כל כך להרוג את חבריו, הואיל דהוה בארץ ישראל]. אמר להו עולא, הדיא שעתא לא הוה עבר לן ירדנא [ולא הוינא בתחום ארץ ישראל] ע"כ.

ויש לומר כי המאמין שהכל מושגח מה', ומה' מצעדי גבר כוננו (תהלים לו-כז), ואין אדם נוגע במוכן לחבירו (יומא לה), ומאתו לא תצא הרעות, ובכל דבר גנוז בו חסד ה' אשר איש בער לא ידע, אדם כזה אינו כועס על שום דבר, ולא מתרעם על דרכי ה'. וגם כאשר בני אדם עושין לו רע, הוא מאמין כי נגזר עליו זאת מן השמים, כי לא יוכל אדם להרע לו אם ה' לא צוה. וכמו שאמר דוד על שמעי בן גרא שקיללו קללה נמרצת, ויאמר אבישי בן צרויה אל המלך, אעברה נא ואסירה את ראשו. ויאמר לו דוד, ה' אמר לו קלל את דוד, ומי יאמר מדוע עשיתה כן (שמואל ב טו-יז). וכתב בליקוטי אמרים להתניא (אגרת הקדש פרק כה) דלכן אמרו כל הכועס כאלו עובד עבודה זרה (זוה"ק ח"א כז), כי יש בו חסרון

וראיתם את הארץ מה הוא, ואת העם היושב עליה, החזק הוא הרפה, המעט הוא אם רב, ומה הארץ אשר הוא יושב בה, הטובה הוא אם רעה וגו', הבמחנים אם במבצרים וגו', השמנה הוא אם רזה וגו' (יג-יח). ויש לדקדק דהוי ליה למימר, המעט הוא 'או' רב, הטובה הוא 'או' רעה וגו', ולמה אמר לשון 'אם' - ויהושע בן נון וכלב בן יפונה וגו', הארץ אשר עברנו בה לתור אותה, טובה הארץ מאד מאד (יד-ו). ויש לדקדק על כפל הלשון 'מאד מאד'.

ונראה דאיתא בגמרא (כתובות קי): כל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוהה, שנאמר (ויקרא כה-לח) לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלקים. וכל הדר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו אלוהה ע"ש. ויש להבין הלא מלא כל הארץ כבודו, ולית אתר פנוי מיניה, ולמה דומה בחוץ לארץ שאין לו אלוהה. והמפרשים כתבו על פי דברי הוזהר הק' (פי' לך צה), אשריך ארץ שמלכך בן חורים (קהלת י-טז), דא קודשא בריך הוא וכו', כל שאר ארעי אתיהיבו לרברבן תריסין דממנן עלייהו וכו' ע"ש. והיינו כי ארץ ישראל לא נמסר לשרי מעלה, אלא ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה תמיד (דברים יא-יב), ולכן דומה כמי שיש לו אלוהה.

ויש לומר עוד בזה, דהנה כל ישראל הם מאמינים בני מאמינים, כי הבורא ברוך הוא עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, ואין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה (חולין ז), וכל מאורעות האדם בעולם, מושגחים בהשגחה פרטית מאת בוראו. אמנם ברוב בני אדם, אמונה זו מסותרת רק בלבבם, אבל אינו מאיר עליהם בפועל, שיהא הנהגתם באופן זה, להיות שויתי ה' לנגדי תמיד (תהלים טז-ח), ולברך על הרעה כשם שמברך על הטובה, ולקבלינהו בשמחה (ברכות נד). ועל דרך שאמר דוד המלך, גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי (תהלים מג-ד), שלא יתבלבל ולא יפחד משום דבר, להיות נכון לבו בטוח בה', וסמוך לבו לא יירא, לאו כל אדם זוכה להשיג מדרגה זו.

ובכל אדם בעצמו ישנם זמנים שונים, כי בעת עמדו בתפלה, שמתפשט עצמו קצת מגשמיותו, אז מאיר אצלו הדברים יותר, ובפרט באמירת פסוקי דזמרה, שמתבונן אז בגדולת בוראו, ובאמירת נשמת בשבתות וימים טובים, ובשאר זמנים מיוחדים. אבל אחר כך נכבה האור ההוא, ונשאר רק רישומא דקדושה מקצת מן המקצת. כי זהו תכלית

אמונה שהכל מושגח מה', דאם היה מאמין בזה באמת, לא היה מצטער וכועס ע"ש.

ולכן ונתן ה' לך שם לב רגז, בבבל כתיב, אשר שם השגחת ה' על האדם לא מאיר בגלוי, יתכן שיבא לידי כעס על חבירו, ולא יתבונן וירגיש כי ה' אמר לו קלל. לא כן בארץ ישראל, שיש שם ההרגשה אשר עיני ה' אלקיך בה תמיד, שהכל מושגח מאת ה', ולא יארע שום דבר להאדם זולת שנגזר מתחלה מלמעלה, ממילא ליכא שם לב רגז, כי מי יאמר לה' מדוע עשית כן.

והנה המאמין האמיתי, מרגיש תמיד שהוא תלוי בה', וכל מחסורו עליו, וכמו שבזמן ועת צרה הוא בטוח בה', כן גם בזמן שיש לו כל טוב, הוא משיג שזהו מתנת ה', ולא כחו ועוצם ידו עשה את החיל, אלא תלוי הוא בדעת אחרים, ומכיר כי יוכל הגלגל להתגלגל עליו, ומבקש רחמים תמיד, ועיניו נשואות למרום בכל עת ועונה.

ולכן אמר להם משה רבינו, שכשינסו לארץ להסתכל על גשמייתה כדרך מרגלים, באותו עת, עלו זה בנגב, הרוצה שיחכים ידרים (בבא בתרא כה), תתבוננו בעיני שכל על קדושת הארץ, ששם מרגישין תמיד איך האדם נתלה בהשגחת ה'. וראיתם את הארץ מה הוא, הטובה הוא אם רעה, אם גם בזמן של רעה מרגישין הם שטובה הוא, כי מאתו לא תצא הרעות, השמנה הוא אם רזה, אם גם בזמן שהוא רזה, הם מקבלים אותה בשמחה כאלו היתה שמנה. והמעט הוא אם רב, שגם בזמן שהם רב, מרגישים עצמם תלויין בחסדי ה' כאלו היו מועטים. והבמחנים אם במבצרים, שגם כאשר יושבים בערי בצורות, הם מרגישים שצריכין רחמים כאלו היו במחנים. כי זהו קדושת הארץ, שדומה לו תמיד כאלו יש לו אלוה, אשר מבלעדו לא יוכל לזוז זיז כל שהוא.

והנה במצרים כתיב, וירבו ויעצמו במאד מאד (שמות א-י), ופירש הרה"ק מוהר"ש מבעלזא ז"ע דהכתוב אומר, ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך (דברים ו-ה), ודרשו חז"ל בכל מאודך, בכל מדה ומדה שהוא מודד לך, הוי מודה לו במאד מאד (ברכות ס). ע"כ. ובני ישראל במצרים כאשר היו משעבדין בהם בעבודת הפרך בחומר ובלבנים, התחזקו באמונתם, לקיים ואהבת את ה' אלקיך בכל מאודך, להודות לה' מאד על כל מה שהוא מודד להם. וזהו שאמר, ויעצמו במאד מאד, שנתעצמו מאד במדה של ובכל מאדך עכדה"ק. וזהו שאמרו גם כן יהושע וכלב בשבח הארץ, אשר שם מאיר השגחת ה', שמרגישין שהכל הוא ממנו יתברך שמו, וטובה הארץ מאד מאד, במדה זו של בכל מאודך, להודות לה' על כל מדה ומדה שמודד, בענין זה טובה הארץ מאד.

ואמר הכתוב, וישלח אותם משה ממדבר פארן על פי ה' (ג-ג). וברשי" ברשותו, שלא עכב על ידו ע"כ. והיינו שהרי אמר לו ה', שלח לך, לדעתך (סוטה לה), אני איני מצוה לך, אם תרצה שלך (במ"ד טז-ז) ע"כ. ועל כרחק שמה שאמר 'על פי ה'', היינו ברשותו שלא עכב על ידו.

ויש לומר בזה עוד, דאיתא בגמרא (פסחים נ), זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור (שמות ג-טו), אמר רבי אבהו, אמר הקדוש ברוך הוא, לא כשאני נכתב אני נקרא, נכתב אני ביו"ד ה"א, ונקרא אני באל"ף דל"ת. ואמרו עוד (שם) והיה ה' למלך על כל הארץ, ביום ההוא יהיה הוי"ה אחד ושמו אחד (זכריה יד-ט), אטו האידינא לאו שמו אחד הוא. אמר רב נחמן בר יצחק העולם הזה נכתב ביו"ד ה"א ונקרא באל"ף דל"ת, אבל העולם הבא כולו אחד, נכתב ביו"ד ה"א ונקרא ביו"ד ה"א ע"כ.

ובביאור הדברים נראה, כי השם של כל דבר מגלה מהותו וענינו, ולכן הבורא עולם נקרא בשם הוי"ה, שהוא מוהו כל היות, והוא היה הוה ויהיה. אבל בעולם הזה לא ניכר עוצם גבורתו ותפארתו, ולכן השם הוי"ה הוא בהעלם, ונקרא רק על שם אדנותו, בשם אדנ"י. אך במקדש ביום הכיפורים היו מזכירין את השם ככתבו (יומא לה), כי שם מגודל קדושת המקום והזמן, היו מרגישין בגלוי אמיתית שם התואר של הוי"ה, אשר אין עוד מלבדו.

ומבואר בגמרא (סנהדרין קד), דעל ידי חטא המרגלים, נגזר חורבן בתי מקדשינו, ולולא כן היו נכנסים אז לארץ ישראל ביאה קיימת. ואם כן היה השם הוי"ה נקרא כמו שהוא נכתב. ובעל שם שלמה ממנוקאטש זצ"ל פירש הכתוב, חי אני נאום הוי"ה אם לא כאשר דברתם באזני (יד-כה), 'חי אני' לשון שבועה, 'נאום הוי"ה', גם בדיבור היו נואמים השם הוי"ה ככתיבתו, 'אם לא כאשר דברתם באזני', לולא שדברתם באזני הוצאת דיבה ע"כ.

וזהו שאמר הכתוב, וישלח אותם משה ממדבר פארן על פי הוי"ה, שהתפלל עליהם שלא יכשלו, ואז יזכו שיהיה נקרא ה' ככתיבתו, וגם על הפה יזכירו השם הוי"ה. אבל אם יכשלו בעצת מרגלים, אז לא יהא נקרא בשם הוי"ה אלא בשם אל"ף דל"ת. – וזהו שביקש מהם יהושע, אך בהוי"ה אל תמרודו (יד-ט), שהמרד שלכם נוגע בהשם הוי"ה ב"ה. ואמר הכתוב, ויהס כלב וגו' (ג-ל), כי שם אדנ"י עולה מספר ס"ה, וזהו ויה"ס כלב, שעורר אותם כי מעשיהם גורמים שלא יהא נקרא כמו שנכתב, אלא יקראו אותו בשם אל"ף דל"ת.

ומה גם כי יד על כס י-ה (שמות ז-טז), אשר כעת אין שמו שלם (רשי" שם), והוא נקרא בשם י-ה, וחסרים אותיות האחרונות. ורק כאשר יזכו לביאת הארץ אז יושלם השם, ולכן קרא משה להושע בן נון יהושע (ג-ט), והתפלל עליו י-ה וישיעך מעצת מרגלים, שלא יכשל בעצתם, ואז ישאר רק שם י-ה, כי יד על כס י-ה. ומבואר בדברי האר"י הק', והיה ה' למלך על כל הארץ, ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד (זכריה יד-ט), שלעתיד יתחלף השם הוי"ה לשם יהי"ה, שני פעמים י-ה. וי-ה וישיעך מעצת מרגלים, שאם יכנסו לארץ ישראל תהיה עולם התיקון, ויהיה שמו ית' שני פעמים י-ה. – וזה נרמז גם בהנגינה, שלח לך, מונח רביעי, כי לעתיד יעלה מספר השם הוי"ה במספר ד', כי מאות וי"ו יהיה נעשה יו"ד, וזהו שלח לך, מונח רביעי, שהליכתם תהא לטובה, אשר ביום ההוא יהי"ה הוי"ה אחד ושמו אחד.

דברי תורה

מאת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון תקמ"ז

בסעודת שלישית פרשת קרח תשס"ח לפ"ק

בקעמפ מתיבתא נחלת יעקב וויען - לאק שעלדריק

ואיתא בילקוט בפרשתנו (רמז תשנ) ובמושב לצים לא ישב (תהלים א-א), זה קרח שהיה מחלוצין על משה ואהרן, מה עשה, כינס עליהם כל הקהל, והתחיל לומר לפניהם דברי ליצנות, אמר להן אלמנה אחת היתה בשכנותי ועמה שתי נערות יתומות, והיה לה שדה אחת וכו', באת לקצור ולעשות ערימה, אמר הניחו לקט שכחה ופאה. באת לעשות גורן, אמר לה תני תרומה ומעשר ראשון ומעשר עני, הצדיקה עליה את הדין ונתנה לו. מה עשתה עמדה ומכרה את השדה, ולקחה שתי כבשות כדי ללבוש גיזותיהן וליהנות מפירותיהן, כיון שילדו בא אהרן ואמר לה, תני לי את הבכורות שכך אמר לי הקב"ה כל הבכור אשר יולד וגו', הצדיקה עליה את הדין ונתנה לו את הולדות. הגיע זמן גזיזה, וגזזה אותן, אמר לה תני לי ראשית הגז. אמרה אין בי כח לעמוד באיש הזה הריני שוחטן ואוכלתן, כיון ששחטה אמר לה תני לי הזרוע והלחיים והקיבה וכו'. כדין כולהו עבדין להא ביזתא עלובתא, ותולין בהקב"ה ע"ש.

ואם כן התרעמו על משה, שלטובתו ולטובת שבטו, הוא מבקש מבני ישראל, תרומות ומעשרות וכו', והוא תולה אותן בהקב"ה. ועל כן אמר לה; הלא לא חמור אחד מהם נשאתי, אפילו כשהלכתי ממדין למצרים, והרכבתי את אשתי ואת בני על החמור, והיה לי ליטול אותו החמור משלהם, לא נטלתי אלא משלי (תנחומא ז), ואיך הם אומרים, כי בשביל תאות הממון צייתי עליהם ליתן התרומות ומעשרות. – וזה מוסר השכל על השנאה של מחלוקת, שהרי הם הרויחו בזה יותר ממשה, שהרי שבט לוי נהנה מזה, שקיבלו כל הכ"ד מתנות כהונה, וכל זה היתה לטובתם, מכל מקום שנאת המחלוקת מעוורת, לומר תמות נפשי עם פלשתים (שופטים טז-ל), והיו מוכנים לוותר על הכל, ובלבד להשפיל את כחו של משה.

וישוב אמר, לא הרעותי את אחד מהם, הנה דתן ואבירים היו רודפים את משה משחר טל ילדותו, זה שבעים שנה. עוד בהיותו במצרים מסרוהו לפרעה שיהרגנו, ויברח משה מפני פרעה (שמות ב-טו), ואחר יציאתם ממצרים הם הותירו מהמן עד הבוקר, ושוב במחלוקת קרח החציפו כנגדו. ובודאי שהיה בכחו של משה להענישם, ולעשות מהם גל של עצמות בניקל, וכמו שהרג באמירה את המצרי שהכה איש עברי מאחיו, שהרגו בשם המפורש (שמו"ר א-ל). ואף על פי כן לא הרעותי את אחד מהם, לא נגעתי בהם לרעה.

ויחר למשה מאד ויאמר אל ה' אל תפן אל מנחתם, לא חמור אחד מהם נשאתי, ולא הרעותי את אחד מהם (טו-טז). ויש להבין איזה שייכות יש לזה, עם טענתו של קרח ועדתו נגד משה ואהרן.

ונראה כי הכתוב אומר, והיה כצאת משה אל האהל, יקומו כל העם ונצבו איש פתח אהלו, והביטו אחרי משה עד בואו האהלה (שמות לג-ח). ובירושלמי (בימורים ג-ג), פליגי תרי אמוראי, חד אמר לשבח וחד אמר לגנאי, מאן דאמר לשבח, מחמי צדיקי ומזכי (הביטו אחריו, שזכות גדול לראותו), ומאן דאמר לגנאי, חזי שקיה, חזי כרעיה, אכיל מן יהודאי, כל מדיליה מן יהודאי ע"כ.

ויש לומר בהטעם שאמרו כן על משה, כי ישראל היו כולם אז עשירים, הן מביזת מצרים, שאמרו חז"ל (בכורות ה). שאין לך כל אחד ואחד מישראל שלא היו לו תשעים חמורים לובים, טעונים מכספא ודהבא של מצרים ע"כ. ושוב נתעשרו מביזת הים, שגדולה היתה ביזת הים מביזת מצרים (רש"י שיר השירים א-יא). והנה משה רבינו לא היה לו חלק בזה כלל, שהרי ביזת מצרים היתה שכר עבודה של בני ישראל שנשתעבדו במצרים, וכמו שהשיבו לבני מצרים כשבאו לדין לפני אלכסנדרוס מוקדון (סנהדרין צא). וכיון שמשה לא היה בשיעבוד מצרים, שהרי ברח למדין, אם כן לא היה במצות וישאלו איש מאת רעהו. וכמו כן בהים נאמר, ויקח משה את עצמות יוסף עמו (שמות יג-ט), ואמרו במדרש רבה (שם כ-ט) חכם לב יקח מצות (משלי י-ח), שכל ישראל היו עסוקים בכסף וזהב, ומשה היה עסוק בעצמות יוסף ע"כ. ולכן אמרו ישראל, כל מדיליה מן יהודאי, שהרי מעצמו לית ליה כלום.

אבל האמת הוא, כי משה עשיר היה, וכמו שאמרו חז"ל (נדרים לה). לא העשיר משה אלא מפסולתן של לוחות, שנאמר פסל לך (שמות לד-א), פסולתן שלך יהא ע"כ. וברש"י שם, הראהו מחצב של סנפירינון מתוך אהלו, ואמר לו הפסולת יהיה שלך, ומשם נתעשר משה הרבה (תנחומא כט) ע"כ. ואם כן לא היה משה נצרך ליהנות כלום מישראל. ולכן כאשר נתאספו בני קרח עם אותן שהביטו עליו לגנאי, אמר לא חמור אחד מהם נשאתי, שלא לקח מהם שום דבר. ואולי לא גילה משה לבני ישראל מה שהראהו ה' באהלו מחצב של סנפירינון, ולכן אמרו דאכיל מיהודאי.

ובירושלמי (קידושין) איתא, אמר ליה רבי יוסא לרבי בון, תא ואמסור לך שמא דמפורש, אמר ליה לית אנא יכול בגין דאנא אכיל מעשר, ומאן דידע ליה, לית ליה לאתהנווי משל אחרים ע"כ. ובתהלים תפלה למושה פירש בזה, ויבטחו בכ יודעי שמך (תהלים ט-יא), כך דייקא, ולא יהנו משל אחרים, יודעי שמך, היינו שם המפורש עכ"ל. ואם כן הנהנה מאחרים אין לו להשתמש בשמות הקדושים. ומעתה אין רבותא כל כך, ואין לו למושה להתפאר במה שלא הרע להם בשמות הק', שזהו מפני שאין לו להשתמש בהם, כיון שנהנה מאחרים. על כן הקדים לא חמור אחד מהם נשאתי, שלא נהניתי משל אחרים כלום, ובידי להשתמש בהשם המפורש, ואף על פי כן לא הרעותי את אחד מהם.

ובגמרא (מגילה ט) מעשה בתלמי המלך, שכינס ע"ב זקנים, והושיבם בע"ב בתים, ולא גילה להם על מה כנסם, ונכנס אצל כל אחד ואחד, ואמר להם כתבו לי תורת משה רבכם, נתן הקב"ה עצה בלב כל אחד ואחד, והסכימה דעתם לדעת אחד, וכתבו לו וכו', לא חמד אחד מהם נשאתי [שלא יאמר חמור לא נשא, אבל חפץ אחר לקח] ע"כ.

ואולי יש לומר, על פי מה דאמרו חז"ל (קידושין ז) באשה שאמרה, הילך מנה ואקדש אני לך, דאם הוא אדם חשוב הרי זו מקודשת, דבהיא הנאה דקא מקבל מתנה מינה, גמרה ומקניא ליה נפשה ע"כ. הרי לנו כי לקיחה של אדם חשוב נחשב כאלו הוא נתן להנותן, ואין הוא הלוקח אלא הנותן. והמפרשים פירשו, ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו (שמות כה-ב), ולא אמר ויתנו לי תרומה, דכיון דגם נתינה לאדם חשוב הוי כלקיחה, מכל שכן נתינה להקדוש ברוך הוא, על אחת כמה וכמה דנחשב כלקיחה ע"כ. ויתכן שגם משה קיבל פעם דבר מישראל, אבל רק ממי שהיה מתכבד בזה, שמושה רבן של ישראל לקח ממנו, כי לקיחה זו של משה הוא נתינה להנותן, ולא הוי משה המקבל אלא הנותן. ועל זה אמרו שלא חמד אחד מהם נשאתי, דבר שאני היה חומד משלהם, ומתאוה לקבל מאחרים, זה לא נשאתי מהם כלום, אבל יתכן שדבר שאחרים חמדו ליתן למושה, ואתייקורי אתייקורי ביה במשה שיקבל אותו מהם, דבר זה לקח מהם. ועל דרך שאמרו (מגילה כח) דרבי זירא כי הוי מזמני ליה, אזיל, אמר אתייקורי דמתייקורי בי ע"ש.

ויש לומר עוד, דבזוהר הק' (ח"ב פה) איתא, רבי יצחק פתח ואמר, כתיב ויברך אלקים את יום השביעי (בראשית ב-ג), וכתיב במן ששת ימים תלקטוהו וביום השביעי שבת לא יהיה בו (שמות טז-כו), וכיון דלא משתכח ביה מזונא, מה ברכתא אשתכח ביה, אלא הכי תאנא, כל ברכאין דלעילא ותתא ביומא שביעאה תליין. ותאנא אמאי לא אשתכח מנא ביומא שביעאה, משום דההוא יומא מתברכאן מיניה כל שתא יומין עלאין וכו'. ובאך פרי תבואה (ריש פ' לך) הקשה דאדרבה היא הנותנת, כיון שבו חל ההשפעה על כל השבוע, על כן ירד בו המן. וכתב דאם השבת היה בו מן לעצמו, לא יהא ליומי דחול זכותא לחול עליהם ברכתו של שבת, אך כיון דלא אשתכח מנא ביום השבת, וימי החול מכינים להשבת, מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת, בזכות זה זוכין ימי החול לקבל משפע השבת עכדה"ק. ובערוגת הבשם (פ' נשא) כתב לבאר בזה דברי רש"י גבי ברכת הכהנים, אמור להם (במדבר ו-ג), כמו זכור

ושמור ע"כ. דמהאי טעמא גופא לא נטלו כהנים חלק בארץ, אלא ישראל הספיקו צורכיהם בתרומות ומעשרות, משם דברכאן דבני ישראל איתין על ידי הכהנים, והן הן צנורות השפע, ועל ידי שישאל מספיקין צורכיהם, חלה על ישראל מברכתם של הכהנים, וזהו אמור להם כמו זכור ושמור הנאמר גבי שבת ודפח"ח.

וכמו כן בכל דור ודור, זכות הצדיקים עומדת לבני דורם, וכל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני (תענית י), אבל שיוכל לקבל ההשפעה על ידי זכותם, אין זה אלא במי שמחזיק ומסייע אותם, כיון שהם מטריחים עצמם עבור התלמיד חכם דאקרי שבת, וזכין לקבל חזרה מזכותו. וזהו הענין שכאשר באים לצדיק להתפלל על ישועה, מהנים אותו תחלה מנכסיו, כי זהו הכלי שיוכל על ידו לקבל השפעתו. ועל זה אמר משה, לא חמור אחד מהם נשאתי, אין שום קשר בינינו, לא נהניתי מהם מעולם מאומה, וממילא אין להם זכות שיוכל לבוא להם על ידי.

וכמו כן מצינו להלן בפרשה, כאשר התרעמו על משה, אתם המיתם את עם ה' וגו', יצא הקצף מלפני ה' החל הנגף (וי-י), ולא הגין עליהם זכותו של משה. ונראה דאיתא בגמרא (ברכות סב) והמלך דוד בא בימים ויכסוהו בבגדים ולא יחס לו (מלכים א א-א), אמר רבי יוסי בר חנינא כל המבזה את הבגדים לסוף אינו נהנה מהם שנאמר (שמואל א ג-ה) ויקם דוד ויכרות את כנף המעיל אשר לשאול בלמ, וכתב ויכסוהו בבגדים ולא יחס לו ע"כ. הרי לנו שהמזולזל בדבר, סופו שלא יוכל ליהנות ממנו.

ולכן מצינו שאמרו חז"ל (שבת קיט:) אמר רב יהודה אמר רב כל המבזה תלמיד חכם אין לו רפואה למכתו ע"כ. והיינו דאיתא בגמרא (בבא בתרא קטז) דרש רבי פנחס בן חמא, כל שיש לו חולה בתוך ביתו, ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים. וכתב ברשב"ם שם, מנהג זה בצרפת, שכל מי שיש לו חולה, מבקש פני הרב התופס ישיבה, שיברך אותו ע"ש. אבל דבר זה מועיל רק במי שמוקיר רבן שיוכל ליהנות מברכתו ותפלתו, אבל המבזה תלמיד חכם, הרי לא גרע מהמבזה את הבגדים, שסופו שאינו נהנה ממנו, על כן גם לו לא יועיל כחו של החכם, ושפיר אמרו שאין לו רפואה למכתו. – ולכן כאשר התרעמו על משה ואהרן וזלזלו בהם, אתם המיתם את עם ה', לא הועיל להם תפלותיו וזכויותיו ונענשו.

וכדבר הזה מצינו עוד, דאיתא בגמרא (הולין קה) אמר אבבי מריש הוי אמניא האי דננשי נשוורא [שמכבדין פירוורי אוכלין מן הבית] משום מנקירותא [לנקר הבית נקיון]. אמר לי מר משום דקשי לעניותא. ואמרו שם (וכן הוא בפסחים קיא) דהמלאך הממונה לזמן מזונות, מקפיד על זה ע"ש. ויש בזה תוכחת מוסר, על מה שמזלזלין באוכלין, וזורקין לאשפה מאכלים הראוים לאכילה, ומזלזלין במאכלים יותר ממה שזלזל דוד המלך בבגדו של שאול, ויש לזיזה בזה הרבה. וכנראה שזהו הסיבה של הייקרות שנתהוה לאחרונה, שהמבזה את המאכלים, קשה לו שוב הנאתו ממנה, ויש לשום לב להקפיד על זה להלאה, שלא לאבד אוכלין, ולחוש על איסור של כל תשחית.